

‘Adios Signor Bush!’

De diplomatieke betrekkingen tussen Iran en Venezuela

Hartelijk ontvangst in Caracas tussen president Hugo Chávez van Venezuela en president Mahmoud Ahmadinejad van Iran.

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1: Alliantie tegen de Verenigde Staten	7
1.1 Het verzet tegen de 'imperialistische' Verenigde Staten	7
1.2 Axis of Unity	11
1.3 Oprechtheid relatie	14
Hoofdstuk 2: Economische en culturele samenwerking	17
2.1 Bilaterale handel	17
2.2 Sociaal-culturele projecten	21
2.3 Doel en slagen van samenwerking op dit gebied	22
Hoofdstuk 3: Steun nucleaire programma	24
3.1 Het nucleaire programma van Iran	24
3.2 Steun Venezuela	25
3.3 Doel en slagen van samenwerking op dit gebied	28
Conclusie	29
Literatuurlijst	33

Inleiding

'Iran and Venezuela are united to establish a new world order based on humanity and justice.'¹

Schouderklopjes en omhelzingen en het bijbehorende idee van het creëren van een nieuwe, in hun ogen, rechtvaardige wereldorde, waren typerend voor de samenwerking die president Hugo Chávez van Venezuela en president Mahmoud Ahmadinejad van Iran vanaf 2005 hebben opgebouwd. De twee leiders wisten elkaar geregeld de hemel in te prijzen; ze zagen de ander als 'groot leider', 'broeder' en 'vrijheidsstrijder'. De onderlinge band ging zelfs zo ver dat Ahmadinejad de hoogste Venezolaanse onderscheiding kreeg en Chávez op zijn beurt de hoogste Iraanse medaille mocht ontvangen aan de Universiteit van Teheran 'voor zijn steun aan Teheran in de nucleaire impasse met de internationale gemeenschap'. Ahmadinejad verkondigde hierbij dat Chávez degene was, die zich al jaren heeft verzet tegen het imperialisme en de belangen van andere Latijns-Amerikaanse landen heeft verdedigd.²

Chávez en Ahmadinejad waren politiek gezien zeer verschillend van elkaar: Chávez was een radicaal-linkse socialist, terwijl de islamitische Ahmadinejad religieus-conservatief was. Maar wanneer er beter gekeken wordt, is het duidelijk dat Ahmadinejad ook een sociaal-links programma nastreefde en ze beiden tegen het imperialisme, neoliberalisme en kapitalisme waren. Desondanks blijven Iran en Venezuela twee heel verschillende landen op verschillende continenten. Toch hebben deze twee landen toenadering tot elkaar gezocht door samenwerkingsverbanden aan te gaan, of elkaar te steunen in bijvoorbeeld nucleaire programma's. Iran en Venezuela hebben altijd al diplomatieke banden gehad, met name omdat zij medeoprichters van de OPEC, de organisatie van olieproducerende en -exporterende landen, waren. Toen Chávez in 1999 aan de macht kwam in Venezuela kreeg de samenwerking tussen deze twee landen een nieuwe dimensie. De relatie tussen deze twee

¹ 'Iran, Venezuela Promise "New World Order"', *CBS News*, 21 oktober 2010. <http://www.cbsnews.com/news/iran-venezuela-promise-new-world-order/> (18 januari 2016).

² 'Hugo Chávez receives Iran's highest honour', *United Nations Information Service*, 31 juli 2006.

landen intensiverde na de verkiezingswinst van Ahmadinejad in 2005 nog verder. Ahmadinejad stelde dat Iran en Venezuela gemeenschappelijke doelen en belangen hadden. Beide landen waren belangrijke spelers op de internationale oliemarkt.³

Zowel Chávez als Ahmadinejad blonken uit in anti-Amerikaanse retoriek. Beide leiders stelden dat hun samenwerking grotendeels gebaseerd was op het bestrijden van 'het imperialisme van de Verenigde Staten'. Sinds Chávez aan de macht was in Venezuela met zijn socialistische partij (PSUV) was er veel veranderd in het binnen- en buitenlandsbeleid van Venezuela. Het Venezolaanse staatshoofd brak met het neoliberalisme en pro-Amerikaanse beleid van zijn voorgaande Venezolaanse regeringen. Chávez vond dat er geen aandacht was voor de gewone man in Venezuela, maar de politieke elite volgde onnadenkend de bevelen van Washington. Zijn ultieme doel was Latijns-Amerikaanse onafhankelijkheid van het Westen, maar voornamelijk van de Verenigde Staten.⁴ Ahmadinejad was van mening dat de twee staten een blok moesten vormen tegen de hegemonie van de Verenigde Staten onder president George W. Bush. Chávez noemde de samenwerking met Iran 'een verbond dat streeft naar balans in de wereld'. De door George W. Bush bedachte 'Axis of Evil'-politiek werd streng veroordeeld en zodoende hadden Chávez en Ahmadinejad samen de 'Axis of Unity'-politiek bedacht om tegenwicht te bieden. De (politieke) vriendschap tussen deze leiders was voornamelijk voortgekomen uit hun gezamenlijke afkeer van de Verenigde Staten en van president George W. Bush. Naast deze gezamenlijke anti-Amerikagevoelens kenden deze twee landen overeenkomsten op het gebied van energie, industrie, economie en cultuur.⁵

De Iraanse president en Venezolaanse president hadden op verschillende terreinen toenadering tot elkaar gezocht en een vriendschap opgebouwd. De hoofdvraag luidt nu als volgt: in hoeverre hebben Iran en Venezuela zich daadwerkelijk met elkaar kunnen verzoenen? Dit is een interessante vraag aangezien Iran en Venezuela twee 'vreemde bedgenoten' waren, die relaties

³ Sander Samir Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', *Internationale Spectator* 64 (maart 2010) 3, 155-158, aldaar 155.

⁴ Sander Samir Streefkerk, 'Chávez: vermoeide bokser bezig aan tweede jeugd?', *Internationale Spectator* 66 (april 2012) 4, 201-205, aldaar 201.

⁵ Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', 155.

hadden aangehaald. In deze scriptie ga ik op zoek naar een verklaring voor de geïntensiveerde relatie tussen Iran en Venezuela en wil ik aangeven wat deze relatie precies voorstelt. Om dit te onderzoeken is deze scriptie thematisch ingedeeld. Allereerst een hoofdstuk over de gezamenlijke haat tegen de Verenigde Staten en de Axis of Unity, de alliantie die Iran en Venezuela hadden gecreëerd. Het daaropvolgende hoofdstuk zal zich richten op de economische en culturele samenwerking en op sociale investeringen. Het derde, tevens laatste hoofdstuk zal gaan over de steun van Venezuela aan het nucleaire programma van Iran. Deze volgorde van hoofdstukindeling is gekozen omdat het verzet tegen de 'imperialistische' Verenigde Staten het belangrijkste aspect - en tevens de basis - van de samenwerking tussen Iran en Venezuela was, want op dit gemeenschappelijk streven was de basis van hun relatie gestoeld. Daaropvolgend worden de andere aspecten van hun samenwerking beschreven en geanalyseerd.

Om deze drie aspecten van samenwerking goed te kunnen onderzoeken, maak ik mede gebruik van primair bronmateriaal, waaronder toespraken van Chávez en Ahmadinejad tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties en statements van het Iraanse ministerie van Buitenlandse Zaken. In deze primaire bronnen zal het diplomatieke taalgebruik geanalyseerd worden en zal zichtbaar worden wat de drijvende krachten van beide landen waren. In de secundaire literatuur wordt vooral gekeken naar de historische gebeurtenissen en trends van deze samenwerking. Zo onderzoekt Sean Goforth in zijn boek *Axis of Unity: Venezuela, Iran & the Threat to America* de motieven voor, en bijdragen van, beide naties aan dit partnerschap en de bijbehorende regionale gevolgen. De Axis of Unity werd als basisconcept gebruikt voor hun alliantie.⁶ En wellicht kunnen er vraagtekens gezet worden bij de oprechtheid van hun samenwerkingsverband, zoals Commander Kavon Hakimzadeh van de U.S. Navy doet in zijn artikel 'Iran and Venezuela, the Axis of Annoyance'. Hij stelt het volgende: 'The foundations of the relationship are flawed. These two

⁶ Sean Goforth, *Axis of Unity: Venezuela, Iran & the Threat to America* (Potomac Books, Washington D.C. 2012), xvi.

nations are based on opposite principles'.⁷ Om te kijken hoe oprecht de bijzondere relatie was tussen deze twee landen zullen verschillende primaire bronnen en secundaire literatuur naast elkaar gelegd moeten worden om een degelijke analyse te maken.

Als theoretisch kader zal de veelgebruikte studie van de Britse politicoloog Geoff R. Berridge, *Diplomacy: Theory and Practice*, gebruikt worden.⁸ In dit boek stelt Berridge dat publieke diplomatie in feite gelijk staat aan 'propaganda'. Hierbij zal een land willen laten zien waarom het zich op een bepaalde manier opstelt tegenover de rest van de wereld en welke doelen het hierbij nastreeft.⁹ Dit concept is toepasbaar op de diplomatieke relatie tussen Iran en Venezuela, omdat de leiders van deze twee landen via persberichten en toespraken duidelijk hun gemeenschappelijke doel naar voren wilden brengen richting de rest van de wereld. Iran en Venezuela hadden zich afgezet tegen een in hun ogen dwingende westerse hegemonie.

⁷ Kavon Hakimzadeh, 'Iran and Venezuela: The "Axis of Annoyance"', *Military Review* (juni 2009), 84.

⁸ Geoff R. Berridge, *Diplomacy: Theory and Practice* (Palgrave Macmillan, vierde editie, 2010).

⁹ Berridge, *Diplomacy: Theory and Practice*, 179-184.

Hoofdstuk 1 – Alliantie tegen de Verenigde Staten

1.1 Het verzet tegen de ‘imperialistische’ Verenigde Staten

‘Let’s save the human race, let’s finish off the U.S. empire.’¹⁰ Dit zijn de woorden die president Hugo Chávez verkondigde, op de Universiteit van Teheran aan een menigte, ten aanzien van de Amerikaanse hegemoon.¹¹ Deze taak moest volgens hem met kracht opgenomen worden door de meerderheid van de volkeren in de wereld. Chávez verzette zich keer op keer tegen het ‘Amerikaanse imperialisme’, een houding die ook duidelijk in zijn toespraken naar voren is gekomen: ‘The Devil is here. The Devil; the devil himself is in their homes.’¹² Dit waren de woorden van Chávez tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York op 20 september 2006. President George W. Bush werd in Chávez’ toespraak neergezet als ‘Devil’: ‘Yesterday, ladies and gentlemen, from this rostrum, the president of the United States, the gentleman to whom I refer as the Devil, came here, talking as if he owned the world. Truly. As the owner of the world.’¹³ De afkeer tegen de Verenigde Staten werd daarmee onder andere ook uitgesproken in het mondiale forum van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 2006. Chávez en Ahmadinejad claimden beiden dat hun samenwerking grotendeels voortkwam uit het gemeenschappelijke verzet tegen de Verenigde Staten.¹⁴ In deze toespraken van Chávez en Ahmadinejad is het diplomatiek taalgebruik goed te analyseren. Diplomatiek taalgebruik kan namelijk veel zeggen over de machtsverhoudingen en de internationale omgang tussen landen.

Chávez begon zijn hierboven al aangehaalde toespraak met de vraag of de aanwezigen bij de Algemene Vergadering in New York het boek *Hegemony or Survival: America’s Quest for Global Dominance* hadden gelezen. Dit veelgelezen

¹⁰ ‘Hugo Chávez receives Iran’s highest honour’.

¹¹ ‘Chávez decorated in Iran; initials cooperation pacts’, *El Universal* (31 juli, 2006).
http://www.eluniversal.com/2006/07/31/en_pol_art_31A756133 (23 januari 2016).

¹² ‘Statement by Hugo Chávez, 61st United Nations General Assembly’, New York, 20 september 2006.

¹³ David Stout, ‘Chávez Calls Bush ‘the Devil’ in U.N. Speech’, *The New York Times* (20 september 2006).
<http://www.nytimes.com/2006/09/20/world/americas/20cnd-chavez.html> (18 januari 2016).

¹⁴ Streefkerk, ‘Venezuela en Iran: een uitdagend verbond’, 155.

werk van de befaamde kritische Amerikaanse wetenschapper Noam Chomsky liet in Chávez' ogen zien hoe het kon dat de Verenigde Staten een hegemoniale positie hadden en welke risico's dat met zich meebracht. Zo stelde Chávez op basis van Chomsky's analyse het volgende: 'We continue to warn the world of this danger, and call on the people of the United States and worldwide to halt this threat, which is like the sword of Damocles'.¹⁵ Met dit boek introduceerde Chávez wetenschappelijke argumenten om zijn gevoelens van afkeer jegens de Verenigde Staten te onderbouwen. Chávez gebruikte hierbij de uitdrukking: het zwaard van Damocles, een beeldspraak die verwees naar een continu dreigend (levens)gevaar. Op deze manier gaf hij spreekwoordelijk aan dat, wat betreft de internationale positie van de Verenigde Staten, er sprake was van permanent onheil en een drang naar dominantie.

Wat verder meteen opvalt aan deze toespraak en hierboven al eerder benoemd is, is dat Bush namen als 'Devil' toebedeeld kreeg om aan te geven welke haatgevoelens er bij Chávez speelden. Daarnaast kwam Chávez ook op voor zijn andere 'broeders', waaronder Evo Morales, de president van Bolivia. Chávez stelde namelijk dat president George W. Bush, ook wel 'Mister Imperialist Dictator' genoemd, overall extremistische leiders ontwaarde: 'Imperialists see extremists everywhere'.¹⁶ Chávez wees zo op de zelfinvullende dreigingsperceptie van de Verenigde Staten:

I have the feeling, Mister Imperialist Dictator, that you are going to live as if in a nightmare the rest of your days, because no matter where you look at, we will be rising up against the U.S imperialism. They call us extremists, since we demand total freedom in the world, equality among the peoples, and respect for sovereignty of nations. We are rising up against the Empire, against its model of domination.¹⁷

Chávez riep hierbij alle aanwezige landen op om 'op te staan' tegen de Verenigde Staten, waarbij hij overigens wel aangaf dat waarschijnlijk niemand in de zaal dit zou durven. Daarom pleitte hij voor een andere machtsverdeling

¹⁵ 'Statement by Hugo Chávez, 61st United Nations General Assembly'.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

binnen en andere vestigingsstad voor de Verenigde Naties om de 'battle' tegen de 'immoral aggression' van de Verenigde Staten aan te gaan. Het is namelijk zo dat de Verenigde Staten alleen al vanwege het vetorecht in de Veiligheidsraad relatief veel macht uitoefenen binnen de Verenigde Naties. Als afsluiting van zijn toespraak bedankte Chávez al zijn 'broeders' in de Arabische wereld en in de Caraïben. Ook een aantal landen van de Afrikaanse Unie hadden aangegeven Venezuela te steunen, evenals Rusland en China. Chávez had als doel de 'voice' te zijn voor de Derde Wereld en op te komen voor vrijheid en gelijkheid en het gevoel van waardigheid hierbij te verdedigen, zo is de strekking van zijn diplomatieke betoog.¹⁸

Ahmadinejad had in 2006 tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York ook een toespraak gehouden. Uit deze toespraak bleek onder andere dat hij de Verenigde Staten, en in mindere mate het Verenigd Koninkrijk, de schuld gaf van een breed wantrouwen in de wereldwijde publieke opinie. Hij verwees vervolgens op een meer subtiële wijze naar de Verenigde Staten: 'No one has superiority over others.'¹⁹ Ahmadinejad benadrukte tijdens zijn toespraak de 'present structure' van de internationale verhoudingen en beweerde dat de hegemoniale positie van de Westerse grootmachten niet lang kon duren, aangezien die voortgekomen was uit de Tweede Wereldoorlog. Deze situatie voldeed niet meer aan de 'contemporary needs of the humanity'.²⁰ Ahmadinejad ging hierbij vooral uit van de gedachte dat de huidige internationale situatie, met de Verenigde Staten als dominante grootmacht, moest veranderen ter bevordering van de vrede en het welzijn van de internationale gemeenschap.

'Justice-seeking nations should create a unified front against the Arrogant.' was de uitspraak die Ahmadinejad deed in 2012 in Caracas, toen hij op bezoek was bij Chávez. Ahmadinejad was sterk van mening dat onderdrukte, maar 'rechtvaardige landen', zich moesten verenigen tegen de Verenigde Staten. Tijdens de gesprekken tussen de Iraanse en Venezolaanse delegaties over de

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ 'Statement by Dr. Mahmoud Ahmadi-Nejad, 61st United Nations General Assembly', New York, 19 september 2006.

²⁰ 'Statement by Dr. Mahmoud Ahmadi-Nejad, 61st United Nations General Assembly'.

bilaterale samenwerking op het gebied van wetenschap, technologie, huisvesting, energie, handel, landbouw en industrie gaf hij aan dat de banden tussen Iran en Venezuela het maximale niveau hadden bereikt, waar hij trots op was. Ahmadinejad was destijds in Caracas omdat hij deelnam aan de Earth Summit in Rio van 20 juni tot 22 juni 2012. Vervolgens bezocht Ahmadinejad een aantal Latijns-Amerikaanse landen, waaronder Venezuela. De lijnen in Ahmadinejads retoriek zijn duidelijk: hij was in 2012 nog steeds zeer tevreden over de bilaterale samenwerking met Venezuela en had nog immer een sterke afkeer tegen de Verenigde Staten.²¹

Uit toespraken en uitspraken van Chávez en Ahmadinejad is zodoende gebleken dat beide leiders streefden naar meer gelijkheid tussen naties. Er komt tevens duidelijk naar voren dat beide landen de Verenigde Staten als grootste vijand hadden. De twee leiders wilden beiden strijden tegen de ‘hegemoniale en imperialistische’ Verenigde Staten om onafhankelijkheid te bewerkstelligen.

Chávez heeft dit met scherpere bewoordingen naar voren gebracht dan Ahmadinejad, bijvoorbeeld door het bedenken van negatief geladen bijnamen voor George W. Bush. Ahmadinejad heeft gekozen voor subtielere bewoordingen om zijn mening te uiten. Maar het is wel duidelijk dat beide leiders zich hebben willen verzetten tegen de ‘imperialistische’ Verenigde Staten en daarbij steun zochten bij andere landen, veelal in de Derde Wereld en de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Deze toespraken kunnen zodoende gezien worden als een vorm van publieke diplomatie: de gehele wereld kreeg te horen waarom Iran en Venezuela zich op deze manier opstelden tegenover het Westen en met welke doelen dit gedaan werd, namelijk opkomen voor de onderdrukte naties, economische en sociale gelijkheid proberen te bewerkstelligen en het afkeuren van het Bush’ neoliberalisme.

Door middel van deze grote toespraken kunnen Chávez en Ahmadinejad hun afkeer en verzet tegen de Verenigde Staten uiten, zoals in een omvattend diplomatiek forum als de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

²¹ Statement, Mahmoud Ahmadinejad, ‘Justice-seeking nations should create a unified front against the Arrogant’, 24 juni 2012, 23687. <http://en.mfa.ir/index.aspx?siteid=3&pageid=2014&newsview=23687&pro=nobak> (21 januari 2016).

Hierbij formuleert de Venezolaanse politieke analist Alberto Garrido de betrekkingen van Iran in Latijns-Amerika als volgt: 'It's Iran's answer to the United States on its own home turf. The United States is in the Middle East, so Iran is in Latin America.' Iran wil hiermee laten zien dat het zijn door het Westen opgelegde geïsoleerde positie niet accepteert.²²

1.2 Axis of Unity

'Today Mr. Ahmadinejad and Venezuelan President Hugo Chávez have created a cozy financial, political and military partnership rooted into a shared anti-American animus. Now is the time to develop policies in this country to ensure this partnership produces no poisonous fruit.'²³

Bovenstaand citaat is afkomstig van de Amerikaanse advocaat Robert Morgenthau in Wall Street Journal. Morgenthau schrijft over de samenwerking van Iran en Venezuela. Hij is van mening dat de Verenigde Staten een beleid moet starten tegen dit 'giftige' anti-Amerikaanse verbond.

Op basis van het gemeenschappelijke verzet tegen de 'imperialistische' Verenigde Staten hadden Iran en Venezuela de 'Alliantie van de Eenheid', ofwel de 'Axis of Unity' in het leven geroepen. De Axis of Unity was in feite de belichaming van de samenwerking tussen Iran en Venezuela en tevens met name een reactie op de Axis of Evil-politiek van George W. Bush.²⁴ Bush' Axis of Evil-politiek was de term voor landen -gezien vanuit de optiek van de Verenigde Staten- waarvan de regeringen zich schuldig zouden hebben gemaakt aan het beschermen van terroristen. Dat gold voornamelijk voor Iran, Irak en Noord-Korea: 'These regimes pose a grave and growing danger.' De term 'Axis of Evil' werd door George W. Bush voor het eerst gebruikt in 2002 tijdens zijn State of the Union-toespraak.²⁵

²² 'Ahmadinejad Seeks to Strengthen South America Ties', *The Guardian*, 27 september 2007. <http://www.theguardian.com/world/2007/sep/27/usa.venezuela> (18 januari 2016).

²³ Goforth, *Axis of Unity*, 30.

²⁴ Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', 155.

²⁵ 'State of the Union, George W. Bush, 29 januari 2002.' <http://stateoftheunion.onetwothree.net/texts/20020129.html> (19 januari 2016).

Dat Iran en Venezuela een alliantie zouden gaan vormen werd duidelijk doordat Ahmadinejad en Chávez steeds vaker naar elkaar verwezen als ‘revolutionaire broeders’. De Axis of Unity was in 2007 opgekomen om, in de woorden van de initiatiefnemers, het imperialisme van de Verenigde Staten te bestrijden. Deze alliantie was ‘uitgeroepen’ in de Iraanse havenstad Asalouyeh. Hier werden in 2007 posters opgehangen waarop Chávez en Ahmadinejad elkaar omhelsden. Deze Axis of Unity was niet bedoeld om een exclusief pact te zijn, het was vooral bedoeld om te dienen als alternatief, als tegenhanger voor de politieke en economische afhankelijkheid van het Westen.²⁶ De basis van de Axis of Unity bestond uit Venezuela en Iran, maar ook Cuba, Bolivia, Ecuador, Nicaragua, Iran, Syrië en Libië maakten deel uit van deze alliantie. Door samenwerking tussen deze landen kon er tegenwicht geboden worden.²⁷ De Axis of Unity werd ook wel de ‘Caracas-Tehran Axis’ genoemd.²⁸

Rusland speelde ook een belangrijke rol in deze alliantie, namelijk door Iran diplomatiek af te schermen van de woede uit het Westen en daarnaast verkocht Moskou voor miljarden dollars aan geavanceerde wapens aan Caracas en Teheran. Sean Goforth stelt in zijn boek *Axis of Unity* dat de gevolgen hiervan verstrekkend zijn geweest. Venezuela en Iran wisten namelijk gebruik te maken van verschillende militante krachten, zoals Hezbollah, de Colombiaanse bevrijdingsbeweging FARC (De Revolutionaire Strijdkrachten van Colombia) en Hamas.²⁹ Hezbollah-leider Nasrallah noemde Chávez ‘broeder’ in zijn speeches en Muammar Al-Kadaffi, het Libische staatshoofd tot 2011, had een voetbalstadion vernoemd naar Chávez. Zo gebeurde uiteindelijk, volgens deskundigen als Goforth, het omgekeerde van wat de Verenigde Staten hadden getracht te bereiken. Het Amerikaanse beleid was er namelijk op gericht om Venezuela en Iran een geïsoleerde positie ten opzichte van de rest van de wereld te bezorgen. De regering-Bush probeerde de landen die in de Axis of Unity zaten dus te isoleren. China, dat ook aangaf Venezuela te steunen in het

²⁶ Goforth, *Axis of Unity*, 31.

²⁷ Streefkerk, ‘Venezuela en Iran: een uitdagend verbond’, 156.

²⁸ Goforth, *Axis of Unity*, 30.

²⁹ Ibidem, xiii.

verzet tegen de Verenigde Staten, probeerde er -net als Iran- alles aan te doen om de banden aan te halen met landen in Latijns-Amerika.

Hillary Clinton, vanaf 2009 Amerikaans minister van Buitenlandse Zaken in de nieuw aangetreden regering-Obama, stelde dat Bush' beleid vóór de oprichting van de Axis of Unity had gefaald richting Latijns-Amerika en Iran. Clinton, in veel opzichten de ideologische tegenpool van Bush, was van mening dat de isolering van deze landen ertoe had geleid dat Venezuela en Iran hun relaties alleen maar verder hadden aangehaald en radicaler waren geworden in hun opvattingen. Washington bevestigde tot 2009 dat de Amerikaanse strategie erop gericht was om Venezuela te isoleren van zijn buurlanden. Deze strategie was volgens critici gebaseerd op een groot onbegrip voor wat er gebeurde in een regio waar het aantal linkse regeringen juist snel was gegroeid en voor de negatieve houding van Chávez naar de Verenigde Staten. Maar Bush' beleid had uiteindelijk niet gewerkt. Clinton had destijds onder andere in een persconferentie verkondigd dat de Verenigde Staten juist geconfronteerd werden met een verenigd front tegen de Verenigde Staten. Deze erkenning van een 'multipolaire wereld' paste hoe dan ook beter in het bredere internationale beleid van de regering-Obama.³⁰

Iran en Venezuela waren elkaar gaan steunen binnen de internationale politieke arena, mede om onder de Westerse druk ingestelde internationale sancties te omzeilen. Zodoende was samenwerking voor hen een voor de hand liggende mogelijkheid.³¹ Echter, Iran en Venezuela hebben nooit de intentie gehad om daadwerkelijk de Verenigde Staten aan te vallen. De Axis of Unity was in hoofdzaak een alliantie om de eigen regionale ambities van de betrokken staten te versterken.³²

³⁰ Mark Weisbrot, 'US Strategy In Latin America Was Wrong', *The Guardian* (6 mei 2009). <http://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2009/may/05/obama-clinton-latin-america> (23 januari 2016).

³¹ Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', 155.

³² Goforth, *Axis of Unity*, 145.

1.3 Oprechtheid relatie

Er is hoe dan ook controversie omtrent de oprechtheid van deze Axis of Unity en de samenwerking die Chávez en Ahmadinejad hebben aangehaald. Commander Kavon Hakimzadeh stelt bijvoorbeeld dat de zelfbenoemde alliantie altijd meer een bombastische constructie is geweest dan een inhoudelijke. Dit houdt niet in dat er geen reden is om bezorgd te zijn, want er is wel degelijk een alliantie gevormd op basis van het anti-Amerikanisme. Hakimzadeh bepleit dat de inspanningen tot samenwerking louter hebben geleid tot holle retoriek en onvervulde beloften. Ook stelt Hakimzadeh dat er een fundamentele contradictie is in de relatie tussen Iran en Venezuela, die niet genegeerd kan worden. De Axis of Unity was een samenwerkingsverband tussen een linkse, socialistische regering en een conservatieve, islamitische regering. Daarnaast heeft ook Cynthia Arnson, van het Woodrow Wilson International Center for Scholars, zich afgevraagd of de relatie tussen deze twee landen wel een bedreiging is, aangezien zij vermoedt dat het meer een relatief ongevaarlijke 'alliantie van ergernis' is geweest voor de Verenigde Staten.³³

Ook hadden Iran en Venezuela in 2008 een militair pact gesloten, waarin ze elkaar volledige militaire steun beloofden. Er was opnieuw enige twijfel over het feit hoe serieus dit pact was. Chávez wekte enerzijds de indruk een oorlog tegen de Verenigde Staten niet uit te sluiten, maar anderzijds hadden Venezuela en Iran hun militaire samenwerking nooit geformaliseerd of omgezet in concrete voorbereidingen. Ook hadden taal- en cultuurbarrières de samenwerking belemmerd.³⁴ Veel deskundigen menen daarom dat het samenwerkingsverband voornamelijk een retorisch-dreigend karakter had, in plaats van dat het uitmondde in een daadwerkelijk operationeel handelen.

Meer in het bijzonder stelt Sander Streefkerk, verbonden aan het Clingendael Instituut, in zijn artikel 'Iran en Venezuela: een uitdagend verbond', dat zowel Chávez als Ahmadinejad populisten zijn. Ze hebben allebei dezelfde doelen voor ogen: sociale en economische gelijkheid, onafhankelijkheid en beiden keuren ze het, door de Bush-regering gepropagandeerde, neoliberalisme

³³ Hakimzadeh, 'Iran and Venezuela', 78.

³⁴ Goforth, *Axis of Unity*, 35.

af.³⁵ Zowel Ahmadinejad als Chávez proberen op te komen voor de onderdrukte landen in de wereld en proberen zodoende meer gelijkheid tussen naties te bewerkstelligen, aldus Streefkerk. Hierbij ging Chávez uit van de Bolivariaanse gedachte, naar de stichter van het moderne Bolivia. De onafhankelijkheidsstrijder Simon Bolivar was de persoonlijke held en inspiratiebron van Chávez, waarnaar hij zijn Bolivariaans gedachtegoed introduceerde. Deze Bolivariaanse gedachte kan gekoppeld worden aan de door Chávez opgerichte Revolutionaire Bolivariaanse Beweging. Dit was een geheim genootschap dat voornamelijk nadacht over corruptie, armoede en politieke stagnatie in Venezuela. Deze beweging valt in de traditie van het Bolivarisme, dat zich richt op emancipatie en onafhankelijkheid van de Latijns-Amerikaanse volkeren. In de moderne vorm verzet deze politieke ideologie zich sterk tegen het neoliberalisme. Daarnaast zijn andere kernpunten van het Bolivarisme van Chávez: anti-imperialisme, economische zelfvoorziening, het verdelen van de olieopbrengsten van Venezuela op een manier die ten goede komt aan het Venezolaanse volk en ook dat deze hele bevolking mag deelnemen aan het politieke proces.³⁶

Chávez' 'broeder' Ahmadinejad beriep zich op zijn beurt op de islamitische waarden en de opvattingen van Ayatollah Khomeini, de initiator van de Islamitische Revolutie in Iran (1979). Beide leiders streefden populistische, universele doelen na, wat ertoe had geleid dat de politieke, culturele en religieuze verschillen tussen Iran en Venezuela naar de achtergrond leken te verschuiven. Zowel Ahmadinejad als Chávez streefden naar een multipolaire wereld met minder Westerse dominantie, waarin zowel Venezuela als Iran een rechtvaardigere machtspositie zouden moeten krijgen. Door een 'tegen-hegemonie' op te richten middels de Axis of Unity probeerden de twee landen de invloed van Amerika in hun regio te verminderen.³⁷

³⁵ Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', 155.

³⁶ Streefkerk, 'Chávez: vermoeide bokser bezig aan tweede jeugd?', 201.

³⁷ Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', 157.

Er is zodoende sprake van uiteenlopende visies over hoe serieus en oprecht de samenwerking tussen deze twee landen was. Er kan echter met meer zekerheid gesteld worden dat de twee landen hun diplomatieke relaties intensiveerden en daarbij vanaf 2006 een 'Shuttle Diplomacy' kenden, waarbij de leiders elkaar regelmatig opzochten.³⁸

³⁸ Michael Rubin, 'Iran's Global Ambition', *AEI Middle Eastern Outlook* (3 maart 2008), 2.

Hoofdstuk 2 – Economische en culturele samenwerking

2.1 Bilaterale handel

'Venezuela says the two countries are looking to embark on a range of economic and social accords. Both are OPEC heavyweights, so energy is central to their talks.'³⁹

Iran en Venezuela hadden in de onderhavige periode hun politieke en ideologische verschillen naar de achtergrond verschoven om naast hun diplomatieke banden ook te investeren in economische banden. De twee landen hadden tot 2009 naar schatting 180 economische en politieke akkoorden ondertekend.⁴⁰ Dit waren overeenkomsten op het gebied van industrie, energie en financiën ter waarde van 4,6 miljard dollar. Iran en Venezuela waren beiden olieproducerende landen, dus veel overeenkomsten tussen deze twee landen werden op dit gebied gesloten. Er kan ook wel gesproken worden van een 'Oil Diplomacy'. Iran heeft bijvoorbeeld meegewerkt aan de Venezolaanse olie-industrie sinds 2006.⁴¹ Beide landen hanteerden hun olie-export als belangrijkste middel voor economische groei. De slogan 'Oil belongs to the people' had Ahmadinejad gebruikt als kandidaat voor het presidentschap van Iran. Deze uitspraak was eigenlijk afkomstig van Chávez. Beide regimes genoten steun onder de armen en pleitten voor het gebruik van olierijkdom voor de economische ontwikkeling.⁴² Zo was er in Iran en Venezuela door oliemaatschappijen een gezamenlijk olie- en gasbedrijf opgericht: Venezuelan-Iranian Oil & Gas Company (VENIROGC). Dit bedrijf zou ook investeren in internationale projecten in derde wereldlanden in het Midden-Oosten, Afrika en

³⁹ Juan Forero, 'Iran and Venezuela Vow to Fight 'U.S. Imperialism'', *NPR* (14 januari 2007). <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=6854130> (18 januari 2016).

⁴⁰ Hakimzadeh, 'Iran and Venezuela', 80.

⁴¹ Steve Ellner, 'Toward a 'Multipolar World': Using Oil Diplomacy to Sever Venezuela's Dependence', *NACLA Report on the Americas* (september/oktober 2007). <https://nacla.org/news/toward-multipolar-world-using-oil-diplomacy-sever-venezuelas-dependence> (24 januari 2016).

⁴² Nasrin Alavi, 'Problematic Brothers: Iranian Reaction to Chávez and Ahmadinejad', *NACLA Report on the Americas* (september/oktober 2007). <https://nacla.org/news/problematic-brothers-ch%C3%A1vez-and-ahmadinejad> (24 januari 2016).

Latijns-Amerika.⁴³ Een raffinaderij in Syrië was het eerste samenwerkingsproject van dit bedrijf. Bestuurders van VENIROGC keken daarnaast ook naar de haalbaarheid van het bouwen van ruwe opslagfaciliteiten in China en Afrika.⁴⁴

Maar deze economische samenwerking kent een verleden. Iran en Venezuela hebben door de afgelopen decennia heen bilaterale betrekkingen gehad. Om te beginnen al vóór het jaar 2000. Ten tijde van Mohammed Khatami's presidentschap (1997-2005) hadden Iran en Venezuela geleidelijk uitgebreidere betrekkingen gecreëerd op het gebied van energie en particuliere investeringen. In 2005, aan het begin van Mahmoud Ahmadinejad's presidentschap, hadden Iran en Venezuela een aantal bilaterale overeenkomsten getekend, waaronder twee op het gebied van olie-exploratie en autoproductie.⁴⁵ In 2007 hadden Iran en Venezuela een gezamenlijke petrochemische fabriek ontwikkeld en in dezelfde periode hadden beide landen een reeks overeenkomsten op het gebied van economische samenwerking getekend. In datzelfde jaar 2007 wist Chávez westerse olie-installaties in Venezuela te nationaliseren. En de Venezolaanse staatsoliemaatschappij 'Aardolie van Venezuela' (PDVSA) kondigde een bedrag van 4 miljard dollar aan voor een olieproductieproject in Oost-Venezuela.⁴⁶ In maart 2009 had Chávez gepleit voor de oprichting van een Iraans-Venezolaanse bank. Vervolgens hadden de twee landen in april 2009 besloten om hun economische samenwerking uit te breiden door middel van het ondertekenen van negen overeenkomsten op het gebied van landbouwkundig onderzoek, minerale exploratie en gezamenlijke technologische ontwikkeling.⁴⁷ Deze overeenkomsten waren ook afspraken om de samenwerking te bevorderen in de energiesector met olie- en gasraffinaderijen. In oktober 2009 verklaarde Louis Mayta, de Venezolaanse minister voor Energiezaken, dat Iran en

⁴³ Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', 155.

⁴⁴ Southern Pulse, Energy Cooperation Drives a Murky Venezuela-Iran Relationship, 6 juni 2010. OilPrice.com

⁴⁵ 'Iran and Venezuela Bolster Ties' *BBC News* (17 september 2006). <http://news.bbc.co.uk/2/hi/5354812.stm> (24 januari 2016).

⁴⁶ Rubin, *Iran's Global Ambition*, 3.

⁴⁷ 'Iran, Venezuela Sign 9 MoUs,' *Iran Chamber of Commerce Industries, Mines & Agriculture* (6 april 2009). <http://en.iccima.ir/news/iran-economy-news/item/901-iran-venezuela-sign-9-mous.html> (18 januari 2016).

Venezuela tot de oprichting van de oliemaatschappij Beniroug waren overgegaan. Beniroug stelde hen in staat om investeringen en economische activiteiten van andere landen, waaronder China, Cuba, Bolivia en de Republiek Soedan, te registreren. Eind november 2009 openden vertegenwoordigers van de Venezolaanse en Iraanse regeringen, een 'Venezuela en Iran ondernemersbijeekomst' in Caracas. En in december 2009 werd bevestigd door het Internationaal Monetair Fonds (IMF) dat de handel tussen Iran en Latijns-Amerika stijgende was. Volgens deze gegevens en dankzij de uitstekende politieke en diplomatieke banden en de bilaterale handel tussen Venezuela en Iran ging het economisch gezien relatief goed met Iran en Venezuela. Dit in tegenstelling tot andere Latijns-Amerikaanse landen.⁴⁸ Uiteindelijk heeft de toegenomen handel de diplomatieke band tussen Iran en Venezuela vergroot.

Onderstaande IMF-statistieken (afbeelding 1.1) laten zien dat de handel in 2004 grote sprongen voorwaarts had gemaakt en dat er een stijgende lijn waarneembaar was in de Venezolaans-Iraanse handel. Deze bilaterale handel steeg van 1 miljoen dollar in 2004 naar 50 miljoen dollar eind 2006. Venezuela had in 2006, 37,4 miljoen dollar aan Iraanse goederen geïmporteerd en Iran had destijds voor 13,3 miljoen dollar Venezolaanse goederen ingevoerd.⁴⁹ Hieruit is op te maken dat Venezuela een handelstekort met Iran had. Echter was dit tekort een goede weerspiegeling van de samenwerkingsovereenkomsten tussen deze landen, aangezien de meeste projecten zich op het grondgebied van Venezuela hadden afgespeeld. In 2006 werden uit Iran voornamelijk medische, chemische en farmaceutische producten gehaald, naast de landbouwmachines, zoals trekkers. Iran op zijn beurt voerde voornamelijk gefabriceerde producten in, waaronder ijzer en staal.⁵⁰ In 2008 bedroeg de bilaterale handel uiteindelijk 57 miljoen dollar, hoewel dit voornamelijk op het gebied van de olie- en gasindustrie was. Voor 2005 en 2008 was gepland om ook te handelen in auto's,

⁴⁸ Ariel Farrar-Wellman, 'Clinton's Latin America Trip: Iran's Return on Soft Power Investment in the Region?' *Iran Tracker* (10 maart 2010).

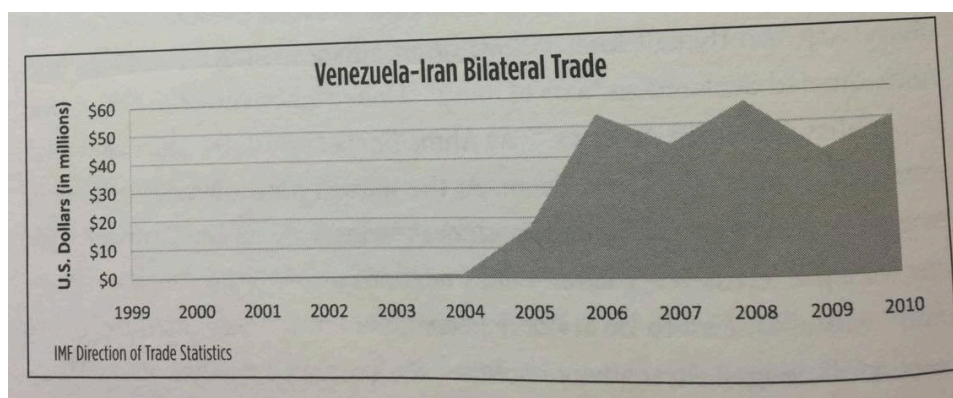
<http://www.irantracker.org/foreign-relations/clinton%E2%80%99s-latin-america-trip-iran%E2%80%99s-return-soft-power-investment-region> (25 januari 2016).

⁴⁹ Goforth, *Axis of Unity*, 32.

⁵⁰ Elodie Brun, 'Iran's Place in Venezuelan Foreign Policy', in: 'Iran in Latin America: Threat or 'Axis of Annoyance'?', *Woodrow Wilson Center Reports on the Americas* (7 juli 2011) 23, 35-49, aldaar 41.

cement, alternatieve energie (methanol) en melkverwerking, wat vooral als gunstig voor de armen werd gezien. Van alle overeenkomsten tussen Iran en Venezuela tussen 2005 en 2010 was ongeveer driekwart bedoeld voor de sociale ontwikkeling van deze landen.⁵¹

Gezamenlijke investeringen droegen bij aan het verminderen van de afhankelijkheid van goederen uit de Verenigde Staten. Vermindering van de economische afhankelijkheid van het Westen zou ervoor zorgen, zo was de bedoeling, dat de regering van Venezuela en Iran minder zou worden blootgesteld aan de economische dwang en sancties uit het Westen.⁵²

Afbeelding 1.1 Bilaterale samenwerking tussen Iran en Venezuela.⁵³

Iran en Venezuela hadden daarnaast ook een plan bedacht om brede steun in Latijns-Amerika te winnen. Er werd een bilateraal fonds opgezet met twee miljard dollar om de industriële samenwerking te financieren en er werd gewerkt aan de uitbreiding van de samenwerking met andere Latijns-Amerikaanse regeringen. Chávez beweerde dat dit geld nodig was om investeringen te doen in de landen waarvan de regeringen zich inspanden om zich te bevrijden van de imperialistische druk en onderwerping. De Iraanse steun hierbij hielp Chávez bij het vormen van een Bolivariaanse regionale alliantie. Regeringen die met Chávez samenwerkten, konden voortaan hulp inschakelen als er sprake was van de daling van buitenlandse investeringen, die ze mogelijk zouden ervaren als gevolg van hun nationalisatie van buitenlandse

⁵¹ Goforth, *Axis of Unity*, 32.

⁵² Ibidem, 33.

⁵³ Ibidem, 32.

bedrijven en de daaruit voortvloeiende conflicten. Uiteindelijk werden Ecuador en Bolivia meer afhankelijk van Chávez, omdat hij de Iraanse investeringen begeleidde in Latijns-Amerika.⁵⁴

2.2 Sociaal-culturele projecten

Het merendeel van de overeenkomsten die de afgelopen jaren gesloten werden tussen Venezuela en Iran bestonden uit economische, industriële en energieakkoorden. Echter, beide leiders hadden ook geïnvesteerd in culturele, sociale en educatieve projecten, aangezien de sociale ontwikkeling ook belangrijk werd gevonden in deze landen. Zo hadden Iran en Venezuela in 2007 een sociaal investeringsfonds gesticht van twee miljard dollar en twee jaar later volgden investeringen in een gezamenlijke ontwikkelingsbank. Deze ontwikkelingsbank had als doel het financieren van veel gemeenschappelijke projecten. Deze binationale bank werd ook wel gezien als een alternatief voor de Wereldbank. Nog een voorbeeld van gezamenlijke culturele en sociale projecten van beide leiders was de uitwisseling van deskundigen, zoals sporttrainers, artsen en geneesmiddelenexperts. Voor studenten waren er bijzondere uitwisselingsprojecten bedacht en er waren plannen om een gemeenschappelijke universiteit te stichten: 'de Universiteit van Beschavingen'.⁵⁵ Ook werd er een commissie voor sociale woningbouw gesticht, waarbij Iraanse werklieden in een nieuwe wijk in Caracas werkten aan de bouw van 15.000 woningen. Een ander belangrijk en groot project was VENIRAN: dit was een Iraans-Venezolaanse fietsen- en tractorfabriek. Iran werd door de Verenigde Staten beschuldigd van het bouwen van een nucleair systeem in Venezuela. Op de door de Verenigde Staten aangewezen plek voor deze installatie stond een fietsenfabriek van Iran en Venezuela. Chávez deed deze Amerikaanse beschuldiging af als behoorlijk lachwekkend en zodoende had hij de eerste fiets die geproduceerd werd 'atomic bicycle' genoemd. De Israëliische autoriteiten konden overigens deze grap van Chávez minder waarderen.⁵⁶

⁵⁴ Ibidem, 33.

⁵⁵ Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', 156.

⁵⁶ Ibidem, 156.

Chávez had ook miljoenen uitgegeven aan buitenlandse sociale projecten in armere Latijns-Amerikaanse staten, zoals investeringen in gezondheidsprojecten en onderwijs en medische donaties. Hiermee wilde de Venezolaanse leider zijn vrijgevege karakter tonen. Zo werd deze armere staten ook olie aangeboden onder de marktprijs. Politocoloog Corrales noemt deze wijze van hulpverlening *social power*: op effectieve wijze mensen voor je winnen. Deze manier van investeren in sociale projecten in de omliggende arme staten maakt het gedrag van Venezuela richting de Verenigde Staten ook meer acceptabel.⁵⁷

2.3 Doel en slagen van samenwerking op dit gebied

Deze economische en culturele overeenkomsten en uitwisselingen waren relatief goed geslaagd, aangezien het Amerikaanse beleid erop gericht was dat Iran en Venezuela geïsoleerd zouden raken. Maar door deze pressie waren Iran en Venezuela juist meer naar elkaar toegetrokken. Wat daarnaast meespeelde, is dat beide landen een belangrijke olie-industrie hadden. Ook eigen regionale ambities speelden een grote rol bij de keuze van het creëren van deze samenwerking.

Dat de sociaal-economische samenwerking heeft kunnen werken, is op het eerste oog verrassend, gezien de politiek-ideologische verschillen en de fysieke afstand tussen deze twee landen. Echter, er kan wel gesteld worden dat samenwerking tussen beide landen op elk denkbaar gebied heeft plaatsgevonden. Dat deze landen elkaar op economisch terrein hadden gevonden en in elkaar hadden geïnvesteerd, ligt volgens Michael Rubin in zijn werk *Iran's Global Ambition* voornamelijk aan het feit dat zowel Iran als Venezuela veel olie in bezit hadden, wat de samenwerking ten goede kwam: 'Whereas Iran plies poorer countries with aid on condition that they alter their stances toward the United States, both Iran and Venezuela are oil rich, and so the relationship is more cooperative.'⁵⁸ Er kan uiteindelijk geconcludeerd worden dat de economische samenwerking gewerkt heeft tussen Iran en

⁵⁷ Streefkerk, 'Chávez: vermoeide bokser bezig aan tweede jeugd?', 203.

⁵⁸ Rubin, *Iran's Global Ambition*, 2.

Venezuela, omdat beide olierijke landen waren en op deze manier veel winst hoopten te behalen.

Er zijn daarnaast kanttekeningen te plaatsen bij de sociaal-culturele investeringen. Zo zijn er twijfels over de daadwerkelijke investeringen in de sociale projecten. Sean Goforth stelt in zijn boek *Axis of Unity* dat vele 'sociale projecten' nooit winst hebben gedraaid. Daarnaast waren de sociale projecten een soort uitvlucht voor Iran en Venezuela: 'But much of the trade claimed to be for 'social development' is subterfuge.'⁵⁹ De investeringen in de maatschappelijke ontwikkelingen waren een soort masker voor illegale handel. Zo hebben The Wall Street Journal en lokale Venezolaanse kranten beweerd dat de 'atomic bikes'-fabriek een dekmantel was voor de verrijking van uranium. Speculaties van de media leken te worden ontkracht toen meteen al 4860 fietsen verkocht werden van de eerste productiereeks. Maar minder dan een jaar later bleek dat de onderneming weinig vooruitgang boekte en ging de productie omlaag. Toch bleven de werknemers naar deze fabriek komen in een afgelegen Venezolaans gebied, zonder enige infrastructuur. Dit is één van de verbijsterende voorbeelden wat betreft een andere, duistere kant van de 'social developments': verkwisting en inefficiëntie. Zodoende is er voldoende reden voor twijfel over de oprechtheid en haalbaarheid van deze projecten.⁶⁰

⁵⁹ Goforth, *Axis of Unity*, xv.

⁶⁰ Ibidem.

Hoofdstuk 3 – Steun nucleaire programma

3.1 Het nucleaire programma van Iran

Iran had sinds de jaren '50 van de twintigste eeuw een atoomprogramma onderhouden. Dit programma was met behulp van de Verenigde Staten opgericht. In 1979 was het programma voor een tijd stilgelegd, vanwege de Iraanse revolutie. Dit programma was later weer opgepakt. In 2006 werden er strengere internationale sancties afgekondigd om Iran's vermeende verrijking van uranium in te perken. Het nucleaire programma van Iran zorgde namelijk al decennia voor veel rumoer in het Westen. De Veiligheidsraad had zich met name vanaf dat jaar ook uitgebreid beziggehouden met het Iraanse nucleaire programma. Het betrof voornamelijk de zorg of Iran de verrijking van uranium zou gaan hervatten. Het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) kon hierbij niet vaststellen of Iran uitsluitend vreedzame motieven had.⁶¹ Iran werd met name in het Westen verdacht van het bezit én ontwikkelen van nucleaire installaties voor niet vreedzame doeleinden.

Ahmadinejad sprak regelmatig over nucleaire (en chemische) wapens, zoals tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 2006 te New York. Hij had het in zijn toespraak over 'losbandig gebruik' en de verontrustende verspreiding van chemische, biologische en nucleaire wapens. Ahmadinejad stelde daarbij het volgende aan de orde: sommige landen kondigden tijdens deze Algemene Vergadering 'met trots' hun productie van kernwapens aan, maar de vraag die hij zich daarbij stelde was, of deze landen deze massavernietigingswapens daadwerkelijk nodig hadden. Ook vroeg hij zich af of de ontwikkeling en aanleg van voorraden van deze dodelijke wapens vrede en democratie konden bevorderen, of waren deze wapens meer instrumenten van dwang en dreiging? Ahmadinejad stelde verder de vraag hoe lang de mens nog moest leven met de nachtmerrie van nucleaire, biologische en chemische wapens. Hij had zijn bedenkingen over de kwestie hoe de betreffende landen

⁶¹ Dick Leurlijk, 'De Veiligheidsraad en de 'proliferatie-gevoelige nucleaire activiteiten' van Iran en Noord-Korea', *VN-forum* (2007), 1.

verantwoordelijk gehouden konden worden door de internationale gemeenschap. Daarnaast rees de vraag hoe de inwoners van de landen met massavernietigingswapens zelf tevreden gehouden konden worden met de productie en afval van dergelijke wapens.⁶² Wat Ahmadinejad in deze toespraak verkondigde, was precies datgene waarvan de IAEA en de Westerse wereld hem verdacht. Dit is de klassieke diplomatieke tactiek van het omkeren van beschuldigingen. De woorden van Ahmadinejad impliceren dan dat hij de wereld een spiegel voorhoudt en aan de rest van de wereld wil laten zien dat zijn atoomenergie uitsluitend voor vreedzame doeleinden is.

3.2 Steun Venezuela

'Since 2006, Venezuela, along with Syria and Cuba, has been the main supporter of Iran's right to develop a nuclear weapon.'⁶³

Ahmadinejad had een duidelijke strategie. Hij stond op gespannen voet met president George W. Bush betreffende zijn nucleaire programma. Zodoende had de Iraanse regering als diplomatieke poging nieuwe bondgenoten gemaakt in Latijns-Amerika.⁶⁴ De houding van Venezuela inzake het nucleaire programma van Iran begon met het geven van steun. Chávez had officieel verklaard dat het nucleaire programma van Iran legitiem was. Venezuela steunde daarbij Iran's recht op vreedzame nucleaire technologie. In 2006 had Ahmadinejad, Caracas bezocht en Chávez verklaarde Iran te steunen in het recht om kernenergie te ontwikkelen voor vreedzame doeleinden.⁶⁵ Chávez had zodoende de hoogste Iraanse medaille in ontvangst mogen nemen, omdat hij Teheran had gesteund in de nucleaire impasse met de internationale gemeenschap. De relatie tussen Iran en Venezuela was zodoende verder geïntensiveerd vanaf het moment dat Chávez een uitgesproken voorstander van het nucleaire programma van Iran werd. Echter, het nucleaire programma van Iran werd bekritiseerd door de

⁶² 'Statement by Dr. Mahmoud Ahmadi-Nejad, 61st United Nations General Assembly'.

⁶³ Luis Fleischman, *Latin America in the Post-Chávez Era: The Security Threat to the United States*, (Washington: Potomac Books, 2013), 116.

⁶⁴ Daniel P. Erikson, 'Ahmadinejad finds it warmer in Latin America', *Los Angeles Times* (3 oktober 2007). <http://www.latimes.com/news/la-oe-erikson3oct03-story.html> (21 januari 2016).

⁶⁵ Brun, 'Iran's Place in Venezuelan Foreign Policy', 40.

Westerse landen en werd het onderwerp van gerichte resoluties van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Zij hadden allemaal geprobeerd de verdere verrijking van uranium te blokkeren. Venezuela had zodoende onder meer in februari 2006, samen met Cuba en Syrië, tegen een resolutie van het IAEA gestemd. Deze resolutie zou er voor hebben gezorgd dat Iran naar de VN-Veiligheidsraad zou zijn verwezen wegens het negeren van de afspraken met het IAEA.⁶⁶ Venezuela had dus aangegeven Iran te steunen in de ontwikkeling van kernenergie.

Venezuela is lid van de Non-Aligned Movement, net als Iran. De Non-Aligned Movement is een beweging die op de 'Conferentie van staathoofden en regeringsleiders van ongebonden landen' voor het eerst bij elkaar kwam. Dit was in september 1961. Het doel was om landen te verenigen die zich niet aan de grote bestaande blokken, het Westen en het Oostblok, verbonden voelden. De lidstaten hadden zich hierbij uitgesproken tegen het imperialisme en alle vormen van neokolonialisme. De beweging heeft als doel met gezamenlijke standpunten, onder andere tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, te komen. In juli 2008 was door de Non-Aligned Movement een verklaring uitgegeven waarin stond dat de lidstaten verheugd waren dat de voortzetting van de samenwerking werd uitgebreid door de Islamitische Republiek Iran en de IAEA en daarnaast waren zij van mening dat keuzes en beslissingen van staten, waaronder die van Iran, betreffende het gebruik van vreedzame nucleaire technologie en de verrijking van uranium, gerespecteerd dienden te worden.⁶⁷

Chávez zag atoomenergie als een goede alternatieve energiebron, ook voor andere Latijns-Amerikaanse landen, zoals Argentinië en Brazilië. Chávez had immers al plannen om Brazilië in de zomer van 2005 te voorzien van uranium. Echter, Brazilië en Argentinië reageerden hier minder positief op. Het ministerie van wetenschap en technologie in Brazilië had aangekondigd dat dit té risicovol was. Brazilië was daarnaast niet geïnteresseerd in samenwerken met landen die de internationale regels niet naleefden en waarbij de

⁶⁶ Streefkerk, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', 155.

⁶⁷ 'Statement On The Islamic Republic Of Iran's Nuclear Issue, 15th Ministerial Conference Of The Non-Aligned Movement', Tehran, 27-30 juli 2008.

programma's niet in de gaten werden gehouden door internationale autoriteiten. Argentinië dacht er hetzelfde over en had zodoende ook geen interesse in meewerken aan het nucleaire programma. Maar dit weerhield Chávez er niet van om toch nucleaire banden met Iran aan te gaan, aangezien hij voldoende geld had en de olieprijs stegen.⁶⁸

In september 2008 had Chávez bevestigd dat hij zelf ook geïnteresseerd was in de ontwikkeling van kernenergie, weliswaar voor 'vreedzame doeleinden', zoals voor elektriciteit en medische bestemmingen. Rusland had aangeboden te helpen met het nucleaire programma van Iran. Dit was uiteraard tegen het zere been van de Verenigde Staten. Zij straffen Venezuela voor het financieel steunen van het nucleaire wapenprogramma van Iran. De Verenigde Staten waren immers fel tegen dit nucleaire programma van Iran. Als reactie legde het Amerikaanse ministerie van Financiën sancties op aan de Venezolaans-Iraanse bank in Caracas.⁶⁹

In 2009 had Ynet, een Israëliëse nieuwssite, een gedetailleerd dossier verkregen van het Israëliëse ministerie van Buitenlandse Zaken over de activiteiten van Iran in Zuid-Amerika.⁷⁰ Ynet stelde dat Israël en de rest van de Westerse wereld zich voornamelijk hadden beziggehouden met onvoldoende onderbouwde beweringen dat Venezuela uranium leverde aan Iran om het nucleaire programma op te kunnen zetten.⁷¹ In oktober 2009 bevestigde Chávez dat Iran zijn land hielp met uranium voor Venezolaanse mijnbouw, terwijl hij ook met Rusland samenwerkte om kernenergie te ontwikkelen voor niet-militaire doeleinden. Chávez had daarbij expliciet aangegeven dat de uranium voor zijn mijnbouw een strategische noodzaak voor Venezuela was.⁷² Eind november 2009 had de IAEA aan Iran een waarschuwing gegeven voor het bouwen van een tweede, geheime verrijkingsinstallatie. Venezuela had zich

⁶⁸ Goforth, *Axis of Unity*, 40-41.

⁶⁹ 'Chavez Interested in Nuclear Help from Russia,' *CNN* (28 september 2008). http://edition.cnn.com/2008/WORLD/americas/09/28/venezuela.russia/index.html?iref=next_in (19 januari 2016).

⁷⁰ 'Israel: Ties to South America Aiding Iran's Nuclear Program,' *Ynet* (25 mei 2009). <http://www.ynetnews.com/articles/0.7340.L-3721335.00.html>. (18 januari 2016).

⁷¹ 'Israel: Ties to South America Aiding Iran's Nuclear Program,'

⁷² Eduardo Garcia, 'Chavez says Iran Helping Venezuela Find Uranium', *Reuters*, 17 oktober 2009. <http://www.reuters.com/article/us-venezuela-iran-uranium-idUSTRE59G1WQ20091017> (19 januari 2016).

samen met Maleisië en Cuba verzet tegen deze resolutie. De IAEA-Raad van Bestuur deed opnieuw een beroep op Iran om de verrijking van uranium stop te zetten.⁷³

3.3 Doel en slagen van samenwerking op dit gebied

Venezuela had Iran vanaf 2006 gesteund in het hebben en ontwikkelen van vreedzame nucleaire technologie, mede ook doordat Chávez zelf geïnteresseerd was in kernenergie. Atoomenergie gebruiken als een alternatieve energiebron zag hij als een interessante optie. Door deze interesse van Chávez kreeg Iran veel steun van hem wat betreft het nucleaire programma, waardoor dit ten goede kwam aan het verdere verloop hiervan. Chávez probeerde andere Latijns-Amerikaanse landen erbij te betrekken, wat niet gelukt was. Er zijn andere bronnen die stellen dat de aankondiging van Chávez om allianties te creëren met andere Latijns-Amerikaanse landen binnen deze nucleaire samenwerking, meer te maken had met de gevoelens van antipathie richting de Verenigde Staten, dan de intentie tot het daadwerkelijk produceren of ontwikkelen van nucleaire wapens. Tijdens een topontmoeting in oktober 2005 kondigde Chávez onverwachts aan dat Venezuela een dozijn kerncentrales in Brazilië en Argentinië zou verwerven. Dit werd door de Braziliaanse en Argentijnse autoriteiten echter vooral opgevat als een manier om op internationaal niveau aan prestige te winnen.⁷⁴

Samenvattend, Venezuela was een bruikbare nucleaire leverancier voor Iran gebleken, mede dankzij de directe vliegverbinding tussen Caracas en Teheran.⁷⁵ Maar ook was de motivatie van Venezuela groot, aangezien er grote eigen belangen speelden, er was grote interesse in dit nucleaire programma en het gevoel van afkeer tegen de Verenigde Staten werd hiermee duidelijk zichtbaar.

⁷³ 'Russia, China Back U.S. on Iran Resolution' *United Press International* [http://www.upi.com/Top_News/International/2009/11/27/IAEA-resolution-rebuked-Iran-over-facility/UPI-71161259324813/\(18](http://www.upi.com/Top_News/International/2009/11/27/IAEA-resolution-rebuked-Iran-over-facility/UPI-71161259324813/(18) (18 januari 2016).

⁷⁴ Larry Rohter, Juan Forero, 'Venezuela's Leader Covets a Nuclear Energy Program,' *The New York Times* (27 November 2005). <http://www.nytimes.com/2005/11/27/world/americas/venezuelas-leader-covets-a-nuclear-energy-program.html> (20 januari 2016).

⁷⁵ Goforth, *Axis of Unity*, 40.

Conclusie

Samenwerking tussen Iran en Venezuela is op het eerste gezicht op zijn minst opmerkelijk, aangezien er zulke sterke politieke, culturele, geografische en historische verschillen zijn. Het waren, zoals gebleken, twee 'vreemde bedgenoten' die niettemin hun relaties hadden aangehaald met name vanaf het jaar 2000. Er bestond in voorgaande decennia al een vorm van diplomatiek contact tussen deze landen, mede aangezien beide medeoprichters van de OPEC waren. De relatie tussen deze twee landen was daadwerkelijk verder geïntensiveerd met de komst van Mahmoud Ahmadinejad in 2005. Chávez en Ahmadinejad stelden dat hun samenwerking voornamelijk voortkwam uit het gezamenlijke streven 'het imperialisme van de Verenigde Staten' af te keuren en te bestrijden. Zodoende was de Axis of Unity gecreëerd. Deze Axis of Unity, waar ook andere 'onderdrukte landen' lid van waren, diende als alternatief voor de politieke en economische afhankelijkheid die de landen met het westen hadden. Er kan hierbij gesteld worden dat de geïsoleerde positie van Iran en Venezuela, die gericht nagestreefd werd door met name de Verenigde Staten, een cruciale reden was voor de toenadering en de alliantie die Iran en Venezuela hadden opgezet. Het waren totaal verschillende landen, maar wel met populistische leiders die grotendeels wel dezelfde doelen voor ogen hadden, waarbij onder andere politieke emancipatie en sociale en economische gelijkheid tussen naties hoog in het vaandel stonden.

Op economisch en sociaal-cultureel vlak hadden de twee landen vele vormen van samenwerking en wederzijdse investeringen gekend. Voornamelijk op economisch gebied hadden de landen veel geïnvesteerd en samengewerkt. De economische samenwerking was goed op gang gekomen, omdat zowel Iran als Venezuela olieproducerende landen waren. Wat betreft de sociale projecten waren er vele investeringen gedaan, maar waren er ook onder deskundige waarnemers de nodige twijfels. Critici stelden dat deze sociale projecten een masker waren voor illegale handel en dat veel projecten een afleidingsmanoeuvre waren voor nucleaire bedoelingen.

Op nucleair gebied steunde Venezuela Iran in de ontwikkeling en het bezit van 'vreedzame kernenergie'. Chávez was hierbij geïnteresseerd geweest

in de ontwikkeling van dit nucleaire programma en had zelfs het nucleaire wapenprogramma van Iran legitiem verklaard. Iran had door de bijdrage en steun van Venezuela zijn eigen nucleaire programma kunnen bevorderen. Venezuela transporteerde ook gemakkelijk nucleair materiaal naar Iran, vanwege de directe vliegverbindingen.

In deze scriptie heb ik onderzoek gedaan naar de vraag: in hoeverre hebben Iran en Venezuela zich daadwerkelijk met elkaar verzoend? Er zijn ten eerste een aantal verklaringen voor deze relatie. President Chávez zag Iran destijds als de belichaming van het internationale profiel voor Venezuela. Ahmadinejad en Chávez hadden overeenstemming gevonden in de behoefte aan internationale veranderingen. Beide leiders hadden dezelfde internationale doelen voor ogen: onafhankelijkheid van het Westen, solidariteit met andere ontwikkelingslanden en een mondiale rol als grote olieproducent. Beide landen zagen zichzelf als stem voor de relatief 'achtergestelde' landen en zeiden op te komen voor meer gelijkheid tussen naties. Chávez zag hierin het Iraanse regime als een vooraanstaande ideologische partner. In de zoektocht naar de internationale erkenning voor hun eisen voor internationale hervorming hadden deze leiders er dan ook voor gekozen om bondgenoten te worden. Chávez, en in ietwat mindere mate Ahmadinejad, hadden hierbij een strategie gekozen gebaseerd op radicale retoriek.

Daarnaast kenden beide landen een geïsoleerde positie, zowel regionaal gezien als op het internationale terrein. Er kan gesteld worden dat beide landen als gevolg van hun isolement, wat vooral de schuld van de Verenigde Staten was, relaties aanhaalden en uiteindelijk de Axis of Unity in het leven riepen. Ook was zowel Ahmadinejad als Chávez populistisch en tegen het kapitalisme, alsmede anti-imperialistisch en tegenstander van het neoliberalisme. En de samenwerking tussen deze landen speelden zich op vele terreinen af, zoals hierboven benoemd, waardoor er ook sprake was van relatief hechte betrekkingen in elkaars regio. De Venezolaanse economie was voor een groot deel afhankelijk van de olie-export naar de Verenigde Staten. Beide landen hadden een grote olie-industrie en waren grote olie-exporteurs. Er was zodoende een industriernetwerk ontstaan in Iran en Venezuela. En wellicht

zorgde dit netwerk er mede voor dat Iran fysiek dichterbij de grenzen van zijn grootste vijand, de Verenigde Staten, kon komen. Daarnaast kon Iran de steun van Venezuela goed gebruiken bij de ontwikkeling van het nucleaire programma, aangezien Venezuela op een relatief gemakkelijke wijze materiaal voor dit programma kon afleveren. Ook politiek gezien zaten beide landen in hetzelfde schuitje. Zowel Iran als Venezuela hadden een afkeer tegen de Verenigde Staten, specifiek het buitenlandbeleid van president George W. Bush.

De Iraans-Venezolaanse relatie had zodoende heel sterke kanten, omdat de betrekkingen niet louter populistische doeleinden kenden en er wel degelijk sprake was van diepgaande samenwerking. Maar er moet niet uit het oog verloren worden dat over de oprechtheid van de relatie van Ahmadinejad en Chávez meningsverschillen bestaan. Dus de inschatting in hoeverre deze landen zich daadwerkelijk met elkaar hebben verzoend, is onvermijdelijk deels gebaseerd op 'het masker' dat beide leiders droegen bij hun communicatie met de, in hun ogen, arrogante westerse wereld en in het streven naar een onafhankelijke positie. Er was namelijk van directe dreiging geen sprake, aangezien de militaire samenwerking nooit geformaliseerd is in concrete voorbereidingen. Er is uiteraard wel op de gevaren van de relatie tussen deze landen gewezen. Daarnaast vonden vele gezamenlijke projecten in Venezuela plaats, wat wellicht de dreiging die Amerika van beide landen voelde, maar voornamelijk van Iran, groter gemaakt heeft, gezien de nabijheid van de grenzen.

Uiteindelijk moet de conclusie zijn dat beide landen voor hun eigen specifieke regionale belangen zijn gegaan, maar zich daarbij tegelijk deels met elkaar hebben weten te verzoenen, doordat ze grotendeels dezelfde doelen en visie op het internationale systeem deelden. Iran en Venezuela hadden hetzelfde wereldbeeld: een multipolaire wereld waarin ze beiden een betere positie verdienen. Beide landen hebben door op vele terreinen samen te werken duidelijk laten zien dat ze niet zo geïsoleerd waren als op het eerste oog leek. Iran en Venezuela waren strategische bongenoten.

De relatie tussen Venezuela en Iran is een goed voorbeeld geweest voor een permanente verandering in de structuur van internationale betrekkingen: ontwikkelingslanden hebben nieuwe, fluctuerende banden met elkaar gesmeed met als doel het internationale systeem proberen te hervormen.

Literatuurlijst

Boeken

- Berridge, Geoff R., *Diplomacy: Theory and Practice* (Palgrave Macmillan, vierde editie, 2010).
- Fleischman, Luis, *Latin America in the Post-Chávez Era: The Security Threat to the United States* (Washington: Potomac Books, 2013).
- Goforth, Sean, *Axis of Unity: Venezuela, Iran & the Threat to America* (Potomac Books, Washington D.C. 2012).

Artikelen en hoofdstukken

- Brun, Elodie, 'Iran's Place in Venezuelan Foreign Policy', in: 'Iran in Latin America: Threat or 'Axis of Annoyance'?', *Woodrow Wilson Center Reports on the Americas* (7 juli 2011) 23, 35-49.
- Hakimzadeh, Kavon, Iran and Venezuela: The "Axis of Annoyance", *Military Review* (juni 2009).
- Leurdijk, Dick, 'De Veiligheidsraad en de 'proliferatie-gevoelige nucleaire activiteiten' van Iran en Noord-Korea', *VN-forum*, (2007).
- Rubin, Michael, 'Iran's Global Ambition', *AEI Middle Eastern Outlook* (3 maart 2008).
- Streefkerk, Sander Samir, 'Chávez: vermoeide bokser bezig aan tweede jeugd?', *Internationale Spectator* 66 (april 2012) 4, 201-205.
- Streefkerk, Sander Samir, 'Venezuela en Iran: een uitdagend verbond', *Internationale Spectator* 64 (maart 2010) 3, 155-158.

Primair bronmateriaal en digitale bronnen

- 'Ahmadinejad Seeks to Strengthen South America Ties', *The Guardian*, 27 september 2007.
<http://www.theguardian.com/world/2007/sep/27/usa.venezuela> (18 januari 2016).
- Alavi, Nasrin, 'Problematic Brothers: Iranian Reaction to Chávez and Ahmadinejad', *NACLA Report on the Americas* (september/oktober 2007).
<https://nacla.org/news/problematic-brothers-ch%C3%A1vez-and-ahmadinejad> (24 januari 2016).

- 'Chavez Interested in Nuclear Help from Russia,' *CNN* (28 september 2008). <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/americas/09/28/venezuela.russia/index.html?iref=nextin> (19 januari 2016).
- 'Chávez decorated in Iran; initials cooperation pacts', *El Universal* (31 juli, 2006). http://www.eluniversal.com/2006/07/31/en_pol_art_31A756133 (23 januari 2016).
- Ellner, Steve, 'Toward a 'Multipolar World': Using Oil Diplomacy to Sever Venezuela's Dependence', *NACLA Report on the Americas* (september/oktober 2007). <https://nacla.org/news/toward-multipolar-world-using-oil-diplomacy-sever-venezuelas-dependence> (24 januari 2016).
- Erikson, Daniel, P., 'Ahmadinejad finds it warmer in Latin America', *Los Angeles Times* (3 oktober 2007). <http://www.latimes.com/news/la-oe-erikson3oct03-story.html> (21 januari 2016).
- Farrar-Wellman, Ariel, 'Clinton's Latin America Trip: Iran's Return on Soft Power Investment in the Region?' *Iran Tracker* (10 maart 2010). <http://www.irantracker.org/foreign-relations/clinton%E2%80%99s-latin-america-trip-iran%E2%80%99s-return-soft-power-investment-region> (25 januari 2016).
- Forero, Juan, Iran and Venezuela Vow to Fight 'U.S. Imperialism', *NPR* (14 januari 2007). <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=6854130> (18 januari 2016).
- 'Hugo Chávez receives Iran's highest honour', *United Nations Information Service*, 31 juli 2006.
- Garcia, Eduardo, 'Chavez says Iran Helping Venezuela Find Uranium', *Reuters*, 17 oktober 2009. <http://www.reuters.com/article/us-venezuela-iran-uranium-idUSTRE59G1WQ20091017> (19 januari 2016).
- 'Iran and Venezuela Bolster Ties' *BBC News* (17 september 2006). <http://news.bbc.co.uk/2/hi/5354812.stm> (24 januari 2016).
- 'Iran, Venezuela Promise "New World Order"', *CBS News*, 21 oktober 2010. <http://www.cbsnews.com/news/iran-venezuela-promise-new-world-order/> (18 januari 2016).
- 'Iran, Venezuela Sign 9 MoUs,' *Iran Chamber of Commerce Industries, Mines & Agriculture* (6 april 2009). <http://en.iccima.ir/news/iran-economy-news/item/901-iran-venezuela-sign-9-mous.html> (18 januari 2016).

- 'Israel: Ties to South America Aiding Iran's Nuclear Program,' *Ynet* (25 mei 2009). <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3721335,00.html>. (18 januari 2016)
- Rohter, Larry, Forero, Juan, 'Venezuela's Leader Covets a Nuclear Energy Program,' *The New York Times* (27 November 2005). <http://www.nytimes.com/2005/11/27/world/americas/venezuelas-leader-covets-a-nuclear-energy-program.html> (20 januari 2016).
- 'Russia, China Back U.S. on Iran Resolution' *United Press International* [http://www.upi.com/Top_News/International/2009/11/27/IAEA-resolution-rebuked-Iran-over-facility/UPI-71161259324813/\(18](http://www.upi.com/Top_News/International/2009/11/27/IAEA-resolution-rebuked-Iran-over-facility/UPI-71161259324813/(18) (18 januari 2016).
- 'Southern Pulse, Energy Cooperation Drives a Murky Venezuela-Iran Relationship, 6 juni 2010. (OilPrice.com).
- Statement by Hugo Chávez, 61st United Nations General Assembly', New York, 20 september 2006.
- 'Statement by Dr. Mahmoud Ahmadi-Nejad, 61st United Nations General Assembly', New York, 19 september 2006.
- Statement On The Islamic Republic Of Iran's Nuclear Issue, 15th Ministerial Conference Of The Non-Aligned Movement, Tehran, July 27-30, 2008.
- Statement 23687, Mahmoud Ahmadinejad, 'Justice-seeking nations should create a unified front against the Arrogant', 24 juni 2012, 23687. <http://en.mfa.ir/index.aspx?siteid=3&pageid=2014&newsview=23687&pro=nobak> (21 januari 2016).
- 'State of Union, George W. Bush, 29 januari 2002.' <http://stateoftheunion.onetwothree.net/texts/20020129.html>.
- Stout, David, 'Chávez Calls Bush 'the Devil' in U.N. Speech', *The New York Times* (20 september 2006). <http://www.nytimes.com/2006/09/20/world/americas/20cnd-chavez.html> (18 januari 2016).
- Weisbrot, Mark, 'US Strategy In Latin America Was Wrong', *The Guardian* (6 mei 2009). <http://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2009/may/05/obama-clinton-latin-america> (23 januari 2016).